

LOČILA IN DRUGA PISNA ZNAMENJA V ELEKTRONSKIH BESEDILIH

Mija Michelizza

Uvod

Drugačnost¹ rabe ločil in drugih pisnih znamenj je ena izmed opaznejših značilnosti v elektronskih besedilih in je zato vsaj omenjena v skoraj vseh dosedanjih obravnavah, člankih in razpravah tudi v slovenski literaturi na to temo, vendar pa do sedaj te značilnosti še niso bile nikjer strnjeno predstavljene. Drugačnost rabe v elektronskih besedilih sama po sebi prav gotovo ne bi bila tako zanimiva, če se te značilnosti ne bi začele vztrajno pojavljati tudi v drugih besedilih.

Izvenosrednjebesedilna in osrednjebesedilna raba ločil in pisnih znamenj

Pogosto se ugotavlja napačno, brezbrizno ali pomanjkljivo rabo ločil, pretiravanje z ločili, opuščanje nekaterih ločil na račun drugih, upoštevanje ritma bolj kot skladenske stave ločil, neobičajno rabo ločil ter drugih pisnih znamenj (Baron 2008: 158; Crystal 2001: 112; Dobrovoljc 2008: 311; Elia 2006: 20; Jakop 2008: 323; Kalin Golob 2008: 291; Orel 2004: 418; Pistolesi 2004: 213; Verovnik 2003: 150), kar naj bi posledično vplivalo tudi na razumljivost povedanega (Dobrovoljc 2008: 309). Le redki raziskovalci namreč navajajo, da ne obstajajo le elektronska besedila, ki bi zaznamovala (če sploh) le končna ločila, ampak da obstajajo tudi takšna s pravilno stavo ločil (Orel 2004: 418). Poleg tega so lahko ločila tudi sredstvo za urjenje kreativnosti pri pisanju tovrstnih besedil (Šabec, spletni vir). Večina raziskovalcev je opazovala le rabo ločil v samih elektronskih besedilih, vendar pa ločila v elektronski komunikaciji pridobivajo še druge vloge. V grobem bi zato lahko ločili (1) izvenosrednjebesedilno in (2) osrednjebesedilno rabo ločil v elektronskih besedilih, čeprav značilnosti izvenosrednjebesedilne rabe ločil prehajajo v osrednjebesedilno in zato ostre meje ni mogoče potegniti.

V prvo, t. i. **izvenosrednjebesedilno** skupino uvrščamo rabo ločil, ki je tesno v povezavi s tehnološkimi procesi komunikacije in se ne nanaša na osrednje besedilo elektronskih besedil, ki vsebuje sporočilo, namenjeno naslovniku. Pogosto je elektronska komunikacija mogoča le

.....
1 Pričujoči prispevek je prirejen po avtoričini doktorski disertaciji z naslovom *Vloga in pomen spletnih besedil v slovenščini*.

ob upoštevanju pravil zapisa teh ločil (npr. stičnost ločil v elektronskih in internetnih naslovih). Na eni strani imamo v mislih komunikacijo med osebami (prek elektronskih naprav), na drugi strani pa gre tudi za komunikacijo med osebo in elektronsko napravo (npr. strežnik, ki se odzove na zahtevo uporabnika). Napačen zapis tovrstnih ločil lahko človek, ki je dovolj poučen o zapisu teh naslovov, opazi, računalnik pa pošlje elektronsko pošto na napačen naslov ali pa uporabniku sporoči napako, npr. »naslova <majanovak @naslov.si> ni bilo mogoče prepoznati«.

Druga vrsta rabe ločil v elektronskih besedilih je **osrednjebesedilna** in tu so različni raziskovalci pogosto opazali ločila, ki so pisana brez upoštevanja pravopisnih pravil (npr. veliko število klicajev in vprašajev na koncu povedi, tudi večje število vejic skupaj). Posebni primeri te rabe ločil, kjer je že opazna težnja po ustalitvi zapisa, so npr. emotikoni, pri katerih gre za t. i. »semantično obogateno rabo ločil« (Jarnovič 2007: 68). Seveda pa značilnosti izvenosrednjebesedilne rabe prehajajo tudi v osrednjebesedilno rabo v elektronskih besedilih, od tu pa tudi v druge tipe besedil.

Ločila v SP 2001

SP 2001 obravnava ločila kot »enodelna ali dvodelna nečrkovna pisna (grafična) znamenja« (§ 226) ter jih loči na skladijska in neskladijska (§ 228). Prva zaznamujejo tonski potek, premore, vrste stavkov in povedi ipd., druga pa okrajšave besed in besedila, vrstilstnost števkov, kratnost prislovov, zapisanih s številkami ipd. (§ 227, § 228). Če ponazorimo npr. z vprašanjem, je skladijska raba na koncu enostavnih vprašalnih povedi in za priredjem, v katerem je glavni stavek vprašalni (§ 264), neskladijska raba vprašaja pa je v oklepaju ali na robu besedila za izražanje dvoma (o smislu, primernosti, natančnosti in podobnem) določenega izraza ali dela besedila (§ 273).

V pričujočem prispevku uporabljamo ustaljena termina *ločilo* in *drugo pisno znamenje*, čeprav gre v marsikaterem primeru za popolnoma nov način rabe, zaradi česar so se prav v povezavi z rabo ločil v elektronskih besedilih že pojavili pomisleki glede tega poimenovanja. Logar (2004: 128) meni, da »bi bil namesto pojma *ločila* ustrežnejši izraz *ločili homonimno*, v nekaterih primerih pa samo *homografnno pisno znamenje*,« vendar se zdi, da tudi v elektronskih besedilih v večini primerov ločila ohranjajo svojo primarno funkcijo – ločevanja.

V SP 2001 je prvič obravnavana raba ločil v povezavi z elektronskimi besedili, vendar le za zapis elektronskega naslova. V § 261 je omenjeno, da neskladijsko piko pišemo »med posameznimi enotami naslova elektronske pošte«, podan pa je primer: <france.kuhar@siol.net>. In čeprav je naveden tudi znak <@> oz. afna, SP 2001 v pravilih ne omenja njegove rabe. V slovarskem delu je sicer pod geslom *afna* z oznako »rač. žarg.« naveden tudi znak <@> in zapisan v lomljenih oklepajih.

Posamezna ločila in druga pisna znamenja v elektronskih besedilih

Pika <.> in tropičje <...>

Skladenjske in neskladenjske rabe pike so prikazane v SP 2001 (§ 231–261). Kot ena izmed neskladenjskih rab pike je v § 261 omenjena tudi pika med posameznimi enotami naslova elektronske pošte (primer: <*france.kuhar@siol.net*>). Stično torej pišemo piko v elektronskih naslovih, tako v uporabniškem delu naslova (pred afno; pogosto sta ločena ime in priimek, npr. *mija.michelizza*) kot tudi v domenskem delu (za afno, med domeno in njeno končnico, npr. *gmail.com*). V elektronskem naslovu je pomembno, da pika ni prvi ali zadnji znak ter da se zaporedoma ne ponovi dvakrat ali večkrat (<http://en.wikipedia.org/wiki/Email_address>, 12. julij 2010). Podobno je tudi pri internetnih naslovih (npr. <<http://odmev.zrc-sazu.si/zrc/>>).

Če zapisujemo končnice internetnih domen ali formate datotek ločeno, je pika levostična (npr.: *.com*, *.net*, *.org*, *.si*; *.exe*, *.txt* ipd.). Logar (2004: 126) ta tip poimenuje kot besedotvorne kratice in simbole s piko:² »[n]aštete besede so v slovenščini glasoslovno prilagojene (izgovarjamo jih [pika kóm] itd.), pika v njih je vedno na začetku in ima seveda neskladenjsko vlogo«. Del, ki sledi piki, je nastal na simbolni ali kratični način: *.com* < *company*, *.net* < *network*, *.uk* < *United Kingdom*« (ibid.). Na pogovornih straneh Wikipedije lahko prav tako zasledimo kratice in simbole s piko, pa tudi z dvopičjem ali celo brez ločila, npr. *wp.en*, *en.wp*, *wp.sl*, *sr.wiki*, *it.wiki*, *sl.wiki*; *wp:en*, *en:wp*, *ru:wp*, *de:wiki*, *enwp*. Pomensko gre za oznake Wikipedij v različnih jezikih. Kateremu delu kratice oz. simbola pripada ločilo, ni povsem jasno, saj je v rabi več načinov zapisa, nekateri pa so med seboj diametralno nasprotni (Michelizza 2008b: 336). Verjetno se bodo morali glede tega vprašanja uskladiti sami uporabniki Wikipedije.

Crystal (2001: 20) pri internetnih domenah opozarja na primere, ko je poimenovanje *dotcom* (*.com*) prešlo v pridevniško rabo (npr. angl. *dotcom organizations*), v slovenščini pa je citatna oblika rabljena predvsem v samostalniški obliki (*dotcomi*, *dotcomov*), uporablja se tudi kal-kirano kot prilastek (*podjetja pikakom*). Podoben primer zasledimo na Twitterju (gl. sliko 1), kjer simbol s piko *.si*, skladenjsko gledano, prehaja v vlogo prilastka.

Slika 1: Primer kratice oz. simbola s piko v pridevniški rabi. (Vir: <<http://twitter.com/#!/tomazo4>>, 22. februar 2011.)

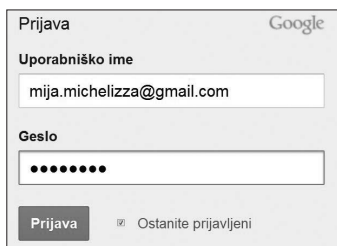
- 2 *Besedotvorni simbol* je tvorjenka, nastala iz eno- ali večbesedne podstave, krnjene od konca besede oz. besed proti začetku v en krn, medtem ko je *besedotvorna kratica* krnjena v vsaj dva krna, pri čemer se krnijo vse podstavne besede, nekatere lahko tudi popolnoma (Logar 2004: 126).

Logar (2004: 130) opaža, da gre pri simbolih in kraticah s piko pravzaprav za terminološki pojav, ki pa na besedah, ki nimajo takšnega pomena, učinkuje zaznamovano. Crystal (ibid.) navaja takšne primere, v katerih se element pike vriva v dele besed ali stavkov, npr. *learnhow.to*, *Get around the www.orld*, *www.alk this way*. Baron (2008: 166) navaja še primer *Albany* > *AlbaN.Y*, v slovenščini pa imamo primer internetnega romana, ki je nastal že leta 1999 z naslovom *Trampolin / Roman.com* (Strehovec 2003: 33). Vse to so seveda stilni pojavi.

V SP 2001 (§ 258) beremo, da neskladenjsko piko pišemo navadno namesto vsake izpuščene črke v besedi ali številke v številki (npr. *Za en d... je*). Glede na § 410 v SP 2001 pa stično tropičje nakazuje izpust dela besede: npr. *O, ta sveta prepr...!* Takšna raba je tudi v elektronskih besedilih zelo pogosta (Jakop 2008: 324–325), te pike pa lahko nadomešča tudi zvezdica. Včasih zasledimo, da pike ločujejo zloge v kletvicah, npr. *ne.me.je.bat* – z namenom omiliti vulgarizem. Crystal (2001: 18) ta pojav imenuje »grafični evfemizem«. Vsi ti primeri so primeri priložnostne rabe, hkrati pa pri vseh zasledimo nekakšno samocenzuro, saj uredniki marsikatero spletno strani objave, ki vsebujejo kletvice, zmerljivke in vulgarizme, cenzurirajo. Za pomoč pri tem pa obstajajo tudi posebni programi, ki takšne besede samodejno prepoznajo.

V zadnjih letih sta se med spletnimi uporabniki razširila angleška izraza *Web 2.0* in *Web 3.0*, ki se v slovenščino prevajata kot *splet 2.0* in *splet 3.0*. Podobna raba je pri poimenovanju različic programov (npr. *Mozzila Firefox 3.6*), pa tudi pri zapisu naslovov IP (npr. *193.2.11.184*). Iz neelektronskih besedil poznamo takšen zapis pri desetiškem členjenju razdelkov v knjigah, razpravah, člankih ipd. Pri tovrstni rabi pike gre za skupinjenje posameznih ravni številskih podatkov.³ Pravzaprav pri tem opažamo podobno vlogo ločevanja določenih elementov kot npr. v elektronskih in internetnih naslovih.

Omenimo še pike pri vpisovanju gesel (izvorno so bile na tem mestu zvezdice, ponekod jih zasledimo še danes) – katerikoli znak vpišemo, se zaradi zaščite na zaslonu pojavi pika (gl. sliko 2). Vprašanje je, ali tu še lahko govorimo o piki kot o ločilu, saj gre dejansko za grafično precej bolj odebeljene pike kot običajno.

Slika 2: Pike pri vpisovanju gesel.

Tri pike tako v osrednjebesedilni kot tudi izvenosrednjebesedilni rabi označujejo nedokončnost. Tropičje včasih pomeni, da za dokončanje besedila (npr. v zavihku) ni dovolj prostora.

.....
3 Dr. Peter Weiss po elektronski pošti, 9. marec 2011.

Orel (2004: 418) navaja še, da lahko nadomeščajo druga (ne)končna ločila (*da bos ziher vedo ... kak te mam rada ...*). Antonelli (2008: 153) v italijanskih SMS-jih opaža, da tropičje (ne nujno pisano po pravopisnih pravilih), pogosto na začetku ali na koncu SMS-ja, nakaže nadaljevanje predhodno povedanega, kar je v besedilih analiziranih forumov opazila tudi Zupančič (2009: 97–100, 123–124). Poleg tega opaža, da tropičje zaznamuje še zamolk oz. nedokončano misel, ustvarja daljši premor ipd.

Vprašaj <?> in klicaj <!>

V elektronskih naslovih vprašaj in klicaj nista čisto prepovedana, vendar večina ponudnikov elektronske pošte ne dovoljuje njune uporabe v uporabniškem delu elektronskega naslova. V internetnih naslovih sta ti dve ločili dovoljeni in običajni; vprašaj se lahko rabi za razmejevanje parametrov pri iskalnikih oz. organizatorjih spletnih strani,⁴ npr. `<http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=splet&hs=1>`.

Vprašaj pri iskanju v spletnih iskalnikih nadomesti en znak (npr. če v Najdi.si vpišemo *voli?ec*, dobimo rezultate za iskanje *volivec* in *volilec*), klicaj pa preprečuje iskanje po ostalih slovničnih oblikah iskalnega izraza. Če npr. vtipkamo *!hišo*, bo iskalnik v zadetkih prikazal samo to obliko, ne pa npr. *hiša*, *hiši*, *hiše*, *hiš* itd. (velja za iskalnik Najdi.si).

Iz programskih jezikov se je v osrednjebesedilno rabo preselil tudi klicaj, in sicer v primerih, ko želimo nekaj zanikati (Crystal 2001: 35), npr. *Punk != dead* 'punk ni mrtev'.

Pri preučevanju osrednjebesedilne rabe vprašaja in klicaja pa jezikoslovci opažajo predvsem pojav večjega števila uporabljenih vprašajev in/oz. klicajev zapored kot izraz čustvene obarvanosti povedi, stopnjevanje vprašalnosti oz. vzkličnosti, uporablja se tudi za poudarjanje določenega izreka ipd. (Crystal 2001: 34, 89, 124; Dobrovoljc 2008: 311; Jakop 2008: 324–325; Orel 2004: 418). V raziskavi SMS-jev ameriške angleščine je Baron (2008: 158) ugotovila, da je vprašaj zapisan v 73 % vprašalnih stavkov, kar je v primerjavi s piko, ki je pravilno postavljena le v 30 %, veliko.

Vejica <,>

V internetnih in elektronskih naslovih je vejica prepovedana. Uporabljamo pa jo za ločevanje več elektronskih naslovov v okencu za prejemnika elektronskega sporočila (npr.: če v okence za prejemnika napišemo naslednja dva naslova `<mmija@zrc-sazu.si>`, `<mija.michelizza@gmail.com>`, bo elektronska pošta prišla na oba naslova). Takšna raba vejice omogoča, da elektronsko pošto prejmejo vsi uporabniki navedenih elektronskih naslovov. Vejica mora biti v tem primeru zapisana, kot je tudi sicer običajno, levostično.

4 Doc. dr. Primož Jakopin ustno, maj 2011.

Za vejice v osrednjih besedilih elektronske pošte, SMS-jev, spletnih forumov, pa tudi strani v vladnem spletu je bilo ugotovljeno, da se zapis pogosto opušča, stava je poljubna ali pa napačna (Dobrovoljc 2008: 311; Jakop 2008: 323; Orel 2004: 418; Verovnik 2003: 150; Zupančič 2009: 123–124).

Dvopičje <:> in podpičje <:;>

V internetnih naslovih dvopičje uporabljamo samo takoj za oznako »http«. ⁵ Podpičje je prav tako dovoljeno v internetnih naslovih, v elektronskih naslovih pa sta obe ločili prepovedani.

Dvopičje je sestavni del prvih (Michelizza 2006: 30) in verjetno v rabi tudi najbolj pogostih emotikonov :-) in :-(, včasih sta zapisana tudi :) oz. :(, ki najpogosteje označujejo veselje oz. žalost. Te kombinacije znakov prepozna tudi urejevalnik besedil Word ter namesto njih samodejno uporabi ikoni :) in :(, Podpičje pa ima v emotikonih navadno v kombinaciji z zaklepajem vlogo pomežika, npr. ;-) ali ;).

Vezej (deljaj) <-> in pomišljaj (minus) <->

Gre za ločili, ki ju uporabniki na spletu med seboj redko ločujejo (Jakop 2008: 324–325; Verovnik 2003: 150). Pogosteje se uporablja vezej, ki je tudi na tipkovnici lažje dosegljiv, saj ima navadno svojo tipko, za pomišljaj pa je pri večini tipkovic potrebna kombinacija tipk (npr. *ctrl + alt + minus* na numerični tipkovnici). Vezej je dovoljen tako v elektronskih kot tudi internetnih naslovih.

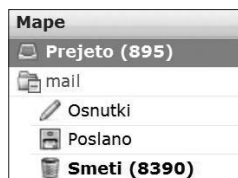
Crystal (2001: 97) opozarja na primere, kjer bi bil elektronski naslov deljen in zaradi deljaja ne bi bilo razvidno, ali elektronski naslov vsebuje vezej (ki je grafično enak deljaju) ali ne, zato slogovni priročniki kot edino nedvoumno priporočajo deljenje elektronskih naslovov le takoj pred afno ali po njej (seveda brez deljaja). Podoben problem zaradi vezaja je tudi v internetnih naslovih. Raba deljaja tudi tu ni priporočljiva, saj lahko pride do napačnega razumevanja in mešanja z vezajem. V iskalniku Najdi.si imamo možnost izločitve določene besede iz iskalnih rezultatov, in sicer z oznako <-> pred besedo, za katero ne želimo, da se pojavlja v seznamu. Orel (2004: 418) navaja še primer rabe vezaja, ko nastopa na koncu SMS-ja pred podpisom (npr. -kr ena).

Oklepaji

SP 2001 loči poševne /.../, pokončne |...|, zavite {...}, oglate [...] in lomljene <...> oklepaje. Vsi ti oklepaji se uporabljajo v programskih jezikih in tako so marsikje prešli tudi v elektronska besedila.

.....
5 Za spletna mesta z avtoriziranimi transakcijami se uporablja »https«.

Številka v oklepaju v oknu za elektronsko pošto ali v družabnih omrežjih je običajna za število novih oz. neprebranih sporočil (gl. sliko 3).

Slika 3: Število neprebranih sporočil v oklepajih.

Kot smo že omenili, se v spletnih besedilih v oklepaju pojavljajo tudi *afna*, *at* oz. *Ž*, ki nadomeščajo znak <@> v elektronskem naslovu (npr. <mmija(at)zrc-sazu.si>). Tako zapisani elektronski naslovi preprečujejo avtomatično nabiranje naslovov za pošiljanje nezaželenih pošte.

Crystal (2001: 97) omenja še zapis elektronskih in internetnih naslovov v lomljenih oklepajih (npr. <mmija@zrc-sazu.si>), kar omogoča jasno ločevanje elektronskega oz. internetnega naslova od preostalega dela besedila. Citiranje teh naslovov v rabi še ni poenoteno, niti glede tega, kako jih zapisovati v samem besedilu niti kako v literaturi.⁶ Lomljeni oklepaji se uporabljajo za pisanje oznak v jeziku HTML, v klepetalnicah pa za izražanje čustev, obrazno mimiko (opis čustev je v teh oklepajih), npr. <Hoppy giggles quietly to himself>,⁷ <grin>⁸ (Crystal 2001: 35).

Oklepaj in zaklepaj sta pogosta v emotikonih, npr. :-) in :-(.

Afna <@> in lojtra <#>

Novembra 2003 smo dobili osnutek dokumenta *Slovenski izrazi za <@> in <#> v informacijski tehnologiji*, v katerem je Janez Dular zaradi pogovorne in slengovske motiviranosti izrazov *afna* in *lojtra* predlagal zamenjavo z izrazoma *ajka* in *višaj* (Dobrovoljc 2008: 299). Dobrovoljc (ibid.) meni, da »je verjetno najbolje upoštevati mnenje skupine ŠUSS, ki je predlagala uporabo in normiranje obeh različic, rešitev pa prepustiti jezikovnemu razvoju«. S pregledom sočasne rabe po besedilnih korpusih Nova beseda in FidaPLUS⁹ ter s pomočjo spletnih iskalnikov še ugotavlja, da se je v splošni rabi uveljavil izraz *afna*. Za potrebe pričujočega prispevka iz zgoraj navedenih razlogov uporabljamo izraza *afna* in *lojtra*.

V elektronskih naslovih je *afna* nujen element, ki ga pri zapisu uporabimo samo enkrat – ločuje uporabniški in domenski del elektronskega naslova, v internetnih naslovih pa ni dovoljen. Pri pisanju elektronskega naslova v ustrezno polje za pošiljanje elektronske pošte mora

6 V italijanščini imajo npr. poseben izraz – *sitografia* – za navajanje literature s spleta, ki je navedena posebej.

7 Slov. 'Hoppy se sam pri sebi tiho zahihita'.

8 Slov. '(širok) nasmeh'.

9 Podobno je v besedilnem korpusu Gigafida.

biti afna zapisana stično, sicer elektronsko posredovana komunikacija ni mogoča. V nasprotju z elektronsko pošto pa v spletnih besedilih afno elektronskega naslova pogosto zasledimo namerno zapisano nestično, saj gre pri tem za preprečevanje avtomatiziranega nabiranja elektronskih naslovov na spletu,¹⁰ ki je kasneje pogosto uporabljeno za pošiljanje propagandnih sporočil ali druge vrste neželene elektronske pošte.

V angleščini se znak <@> izgovarja kot *at* in pomeni 'na', zato afno pogosto lahko vidimo v rabi pri označevanju (spletnega) mesta nahajanja (npr. @ ZRC SAZU, @ gmail), lahko pa označuje, da gre za odgovor določeni osebi (to je pogosto na blogih, v nekaterih družabnih omrežjih (npr. Twitter in Facebook) pa se z oznako <@> pred uporabniškim imenom samodejno oblikuje hiperpovezava na uporabnikov profil; za primer na družabnem omrežju Twitter gl. sliko 4). Na IRC-u afna pred vzdevkom označuje operaterja kanala (Žist 2003: 8).

Slika 4: Označevanje uporabniškega imena s pomočjo afne na Twitterju. (Vir: <www.twitter.com>, 24. september 2010.)

Afna je začela prodirati tudi v druge vrste besedil. Crystal (2001: 21) npr. za angleščino omenja primere, kjer afna nadomešča črko *a* ali *at*, npr. @llgood, @Home itd. Takšne primere lahko najdemo tudi v slovenščini: npr. Bank@Net, v španščini pa se afna pogosto uporablja za hkratno označevanje tako moškega kot ženskega spola pridevnikov in samostalnikov, npr. *querid@compañer@s*, saj si z malo domišljije v znaku lahko predstavljamo tako črko *o*, s katero bi besedno zvezo prebrali kot *queridos compañeros* (slov. 'dragi kolegi') in bi tako naslavljali moški del občinstva, kot tudi črko *a*, ki bi veljala za ženski spol: *queridas compañeras* (slov. 'drage kolegice'). Vse to so seveda stilni pojavi.

Lojtra se uporablja za komunikacijo pri storitvah mobilne telefonije (npr. *123# oz. *448# za informacijo o stanju na računu pri obeh največjih mobilnih operaterjih v Sloveniji). V družabnem omrežju Twitter se lojtra uporablja za označevanje teme pogovora (npr. #nogometzapunce, gl. sliko 5).

10 V ta namen lahko namesto nestičnega zapisa afne zasledimo tudi zapis (at) (npr. <mmija(at)zrc.sazu.si>), uporablja se tudi Ž, v slovenskih besedilih opazimo še zapis (afna). Gotovo je načinov takšnega zapisa afne še več.

Slika 5: Označevanje teme pogovora na Twitterju s pomočjo lojtre.
(Vir: <www.twitter.com>, 14. september 2012.)

V iskalniku Najdi.si se lojtra uporablja za iskanje po poljih. Slika 6 prikazuje iskanje besede *val* po polju internetnega naslova (*#url*);¹¹ iščemo lahko še po poljih besedila (*#text*), ključnih besed (*#keywords*) ipd. Kot parno ločilo lahko lojtra nastopi tudi v poudarjenih delih besedila. Crystal (2001: 35) navaja primer *#Hamlet#*. Na IRC-u se lojtra uporablja za označevanje kanalov.

Slika 6: Iskanje po polju *#url* (internetni naslov) v iskalniku Najdi.si.

Zvezdica <*>

Kot smo že navedli pri obravnavi lojtre, se tudi zvezdica uporablja pri storitvah mobilne telefonije (npr. **123# oz. *448#* – za preverjanje stanja pri mobilnem operaterju Mobitel oz. Simobil).

Zvezdica v spletnih iskalnikih je eden izmed bolj uporabnih načinov iskanja. To pisno znamenje namreč nadomesti poljubno število znakov. Treba je opozoriti, da nekateri iskalniki (npr. Google) omogočajo zgolj iskanje z zvezdico, ki nadomesti celo besedo (npr. *Isaac Newton je odkril **). Gre za verjetno na spletu najbolj razširjen regularni izraz.

Zvezdica se lahko uporablja za označevanje čustev, namišljenih obraznih izrazov in kretenj (npr. **se prime za glavo**, **dvigne roko**) ali pa se uporablja za poudarjanje dela besedila (npr. *Mene to *res* zmoti, no.*) (Crystal 2001: 35). V obeh primerih je uporabljena kot parno znamenje.

11 Poizvedba 14. september 2012.

Zvezdico zasledimo tudi v primerih samocenzure pri že omenjenih grafičnih evfemizmih – za izpuščanje črk v besedi (npr. *f*ck, pi***) (Michelizza 2008a: 25; Orel 2004: 418). Zvezdice so lahko tudi znak za ločevanje in vidno izstopanje (*m*a*t*j*a*z*l*j*u*b*i*m*t*e*) ter za označevanje poljubov (pogosto v emotikonih :-*) (Orel 2004: 418).

Še nekaj drugih pisnih znamenj v elektronskih besedilih

Znak <~> pogosto zasledimo v internetnih naslovih, v iskalniku Google pa se uporablja za iskanje sinonimov – veliko bolje kot za slovenščino seveda dela za angleščino.

Prav tako je v internetnih naslovih pogost znak za odstotek <%>, kot začetek heksadecimalnega zapisa znaka, ki sledi; %20 je npr. oznaka za presledek, ki ima kodo 32, kar je heksadecimalno 20.¹²

Poševnica </> se uporablja v internetnih naslovih, zaporedje dveh poševnic, ki sledita oznaki »http« in dvopičju <http://>, je obvezno pri vseh internetnih naslovih (npr. <http://www.ff.unilj.si/>), v elektronskih naslovih je poševnica prepovedana. V kombinaciji z levo poševnico <\>¹³ se uporablja za poudarjanje delov besedila. Crystal (2001: 35) navaja primer \Hamlet/).

Enačaj <=> in podčrtaj <_> prav tako lahko nastopata v tej vlogi poudarjanja dela besedila, npr. (=Hamlet=) oz. (_Hamlet_). Oba znaka sta v internetnih naslovih pogosta.

Narekovaj <"> v elektronskem in internetnem naslovu ni dovoljen, se pa uporablja narekovaje za iskanje besednih zvez v večini spletnih iskalnikov (npr. "Rdeča kapica").

Znak plus <+> pri mobilni telefoniji nadomešča izhodno kodo za klice iz tujine, pri iskanju v Googlu pa mora biti beseda, ki je bila označena s plusom pred besedo, nujno v seznamu zadetkov. To pride v poštev predvsem za iskanje t. i. praznih besed.¹⁴

Omenimo še znak <^> – dvakrat ponovljen predstavlja neke vrste emotikon v stilu japonskega animeja (^ ^), vpliv iz programskih jezikov je opazen tudi v primeru *Hear what my mad^H^H^Hnice computer has done now*,¹⁵ kjer zaporedje ^H pomeni izbris prejšnjega znaka (Crystal 2001: 90).

Za opuščaj <'> Šabec (spletni vir) v študiji o slovensko-angleški mrežni govornici v slovenskih blogih ugotavlja, da je pogosto uporabljen poljubno in na napačnih mestih. Primere nedoslednosti pri zapisu opuščaja pri istem avtorju navaja Crystal (2011: 64): *we're, i'll* proti *isnt, cant*. Če bi v prvih dveh primerih izpustil opuščaj, bi lahko bila beseda razumljena narobe.

12 Doc. dr. Primož Jakopin ustno, maj 2011.

13 Pogovorno imenovana tudi »poševnica nazaj« (<http://sl.wikipedia.org/wiki/Leva_po%C5%A1evnica>, 12. maj 2011).

14 Gre za seznam zelo pogostih besed, ki jih iskalniki pri iskanju sicer ne upoštevajo.

15 V prostem prevodu: slov. 'Poslušaj, kaj je moj nori^H^H^Hlepi računalnik sedaj naredil'.

Sklep

Namen prispevka je bil prikazati nove rabe ločil in drugih pisnih znamenj v elektronskih besedilih. Nekatere izmed teh rab se vedno bolj uveljavljajo, kot se zdi, tudi v neelektronskih besedilih, kar pa bo treba v prihodnje še podkrepiti z empiričnimi raziskavami in nato predstaviti kot novost v jezikovnih priročnikih, tudi takih, kakršen je pravopis. Pri tem bo treba upoštevati tudi različne okoliščine, ki vplivajo na spreminjanje funkcije ločil oziroma se odločiti, ali gre za dejanske spremembe ali le stilistično rabo, pogosto je namreč težko ločiti med stilistično rabo in rabo, ki se uveljavlja predvsem v primeru osrednjobesedilne rabe ločil in pisnih znamenj.

Literatura in viri

- ANTONELLI, Giuseppe, 2008: *L'italiano nella società della comunicazione*. Bologna: Il mulino.
- BARON, Naomi S., 2008: *Always On. Language in an online and mobile world*. New York: Oxford University Press.
- CRYSTAL, David, 2001, 2006: *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- –, 2011: *Internet Linguistics*. London – New York: Routledge.
- DOBROVOLJC, Helena, 2008: Jezik v e-poštnih sporočilih in vprašanja sodobne normativističke. Miran Košuta (ur.): *Slovenščina med kulturami*. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 19). Celovec: Slavistično društvo Slovenije. 295–314.
- ELIA, Antonella, 2006: An analysis of Wikipedia digital writing. *Proceedings of the workshop on NEW TEXT Wikis and blogs and other dynamic text sources*. <http://www.sics.se/jussi/newtext/working_notes/04_elia.pdf>
- Gigafida = <<http://demo.gigafida.net/>>
- JAKOP, Nataša, 2008: Pravopis in spletni forumi – kva dogaja? Miran Košuta (ur.): *Slovenščina med kulturami*. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 19). Celovec: Slavistično društvo Slovenije. 315–327.
- JARNOVIČ, Urška, 2007: Diskurzivne značilnosti SMS-ov. *Jezik in slovstvo* 52/2. 61–79.
- KALIN GOLOB, Monika, 2008: SMS-sporočila treh generacij. Miran Košuta (ur.): *Slovenščina med kulturami*. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 19). Celovec: Slavistično društvo Slovenije. 283–294.
- LOGAR, Nataša, 2004: Nove tehnologije in nekateri nesistemske besedotvorni postopki. Erika Kržišnik (ur.): *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti (Obdobja 22)*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 121–132.
- MICHELIZZA, Mija, 2006: *Pragmatična primerjava jezika SMS-jev v slovenščini in španščini*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- –, 2008a: Predvolilna komunikacija na spletu. *Delo* (19. 9. 2008). 25.
- –, 2008b: Nove tvorjenke v spletnih besedilih (primer Wikipedije). Miran Košuta (ur.): *Slovenščina med kulturami*. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 19). Celovec: Slavistično društvo Slovenije. 328–338.

- –, 2011: *Vloga in pomen spletnih besedil v slovenščini*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Najdi.si = <<http://www.najdi.si>>
- Nova beseda = <http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html>
- OREL, Irena, 2004: Sporazumevanje nekoč in danes – od vzorcev pogovorov do mladostniških SMS-ov. Erika Kržišnik (ur.): *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti (Obdobja 22)*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 407–422.
- PISTOLESI, Elena, 2004: *Il parlar spedito. L'italiano di chat, e-mail e SMS*. Padova: Edsera editrice.
- SP 2001 = *Slovenski pravopis* (Jože Toporišič idr.). Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) – Založba ZRC (zal.).
- STREHOVEC, Janez, 2003: *Umetnost interneta. Umetniško delo in besedilo v času medmrežja*. Ljubljana: Študentska založba.
- ŠABEC, Nada: *Slovene-English Netspeak: Linguistic and Socio-cultural Aspects*. <<http://oddelki.ff.uni-mb.si/filozofija/en/festschrift/50>>
- VEROVNIK, Tina, 2003: Analiza jezikovne kakovosti besedil v vladnem spletu. Andrej A. Lukšič, Tanja Oblak (ur.): *S poti v digitalno demokracijo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. 147–158.
- ZUPANČIČ, Nataša, 2009: *Korpusna analiza slovenskega jezika na spletnih forumih*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- ŽIST, Matej, 2003: *Komunikacija v novih medijih*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.